

УДК 37.048.3:159.9.072.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-2-46>**Емма МАКАРОВА,***orcid.org/0000-0002-5713-3520**старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) e.makarova@kubg.edu.ua***Віра ЯКОВЕНКО,***orcid.org/0000-0001-9090-2144**старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) v.yakovenko@kubg.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНІХ СПІВАКІВ-ВИКОНАВЦІВ В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються питання формування професійно-особистісного досвіду майбутніх співаків-виконавців в процесі вокальної підготовки у системі університетської освіти. Проведено аналіз сучасних методик визначення професійних можливостей майбутніх спеціалістів–вокалістів які уможливають як прогнозування загального розвитку студента так і його розвиток професійної компетентності. Прогнозування успішності професійної діяльності студента полягає у формуванні прогнозу що до аргументованого висновку про розвиток його творчого потенціалу виконавця. Професійна спрямованість визначається за результатом виявлення основних професійних мотивацій, визначення потреб і нахилів студентів, встановлення професійних інтересів у майбутнього фахівця. Визначення професійної придатності майбутніх артистів–вокалістів відбувається на засадах спеціальних здібностей (музичних, акторських, технічних, ділових якостей). Визначено основні компоненти фахової підготовки, а саме: професійна обдарованість, професійна направленість, фізичні особливості студентів. Окреслено шляхи отримання професійно-особистісного досвіду формування вокальних і акторських навичок і вмінь в процесі вокального навчання, професійної самоорганізації. Визначена взаємозалежність особливостей процесу фахової підготовки майбутніх артистів–вокалістів та наявності в них умінь професійної самоорганізації. Висвітлюється роль педагога в формуванні професійно-особистісної компетенції студента, розкривається специфіка підготовки артиста-вокаліста в системі університетської освіти. Зазначено, що основним компонентом в системі формування вокально–професійного досвіду майбутніх спеціалістів є вокально–художній репертуар. Пріоритет надається найкращим зразкам світової і національної культури. Змодельовано процес професійного розвитку кожного студента, який забезпечує об'єктивну оцінку можливостей і здатність кожного до обраної професії, успішної професійної адаптації на основі сформованого особистого досвіду, професійної спроможності що дозволяє оптимізувати темпи індивідуального становлення особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійно-особистісний, творчий потенціал, компетентність.

Emma MAKAROVA,*orcid.org/0000-0002-5713-3520**Senior Lecturer at the Department Academic and Pop
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) e.makarova@kubg.edu.ua***Vira YAKOVENKO,***orcid.org/0000-0001-9090-2144**Senior Lecturer at the Department Academic and Pop
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) v.yakovenko@kubg.edu.ua*

FORMATION OF THE PROFESSIONAL AND PERSONAL EXPERIENCE OF FUTURE SINGERS-PERFORMERS IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

The article examines the issue of forming the professional and personal experience of future singers-performers in the process of vocal training in the university education system. An analysis of modern methods of determining the professional capabilities of future specialists-vocalists is carried out, which makes it possible to predict both the general

development of the student and the development of his professional competence. Forecasting the success of a student's professional activity consists in forming a forecast that leads to a reasoned conclusion about the development of his creative potential as a performer. Professional orientation is determined by the result of identifying the main professional motivations, determining the needs and inclinations of students, and establishing the professional interests of the future specialist. Determination of the professional suitability of future artists-vocalists takes place on the basis of special abilities (musical, acting, technical, business qualities). The main components of professional training are defined, namely: professional talent, professional orientation, physical characteristics of students. The ways of obtaining professional and personal experience in the formation of vocal and acting skills and abilities in the process of vocal training and professional self-organization are outlined. The interdependence of the features of the process of professional training of future artists-vocalists and the presence of professional self-organization skills in them is determined. The role of the teacher in the formation of the student's professional and personal competence is highlighted, the specifics of the training of an artist-vocalist in the system of university education are revealed. It is noted that the vocal and artistic repertoire is the main component in the system of formation of vocal professional experience of future specialists. Priority is given to the best examples of world and national culture. The process of professional development of each student is modeled, which provides an objective assessment of the opportunities and abilities of each person for the chosen profession, successful professional adaptation based on the formed personal experience, professional capacity that allows optimizing the pace of individual development of the personality of the future specialist.

Key words: professional and personal, creative potential, competence.

Постановка проблеми. Стратегічні орієнтири вокальної педагогіки компетентності звертають увагу на розуміння професійно-особистісного досвіду майбутніх співаків-виконавців в процесі вокальної підготовки, що є підґрунтям формування компетентного фахівця, здатного до успішної реалізації професійної кар'єри. Удосконалення системи формування професійно-особистісного досвіду кожного студента є важливою умовою створення нових моделей вокально-професійного навчання, які сприятимуть вокальній підготовці майбутніх фахівців.

Вимоги сучасного вокального ринку праці зумовлюють посилення дослідження проблеми професійної придатності. Відповідно до цього основними напрямками професійної придатності майбутніх фахівців вокального мистецтва має стати вивчення обдарованості, її розвитку, які мають особливе значення для даної трудової діяльності. Діагностування професійної придатності має носити індивідуально-особистісний характер, який уможливує одержання достовірної і надійної інформації що до прогнозування успішності формування професійних якостей студента.

Аналіз основних досліджень. «Аналіз психолого-педагогічної і вокально-педагогічної літератури свідчить про те, що придатність людини до конкретного виду діяльності визначається методами професійного відбору і розглядається як його основне завдання» (Корольчук 2006: 205).

Мета статті – полягає в обґрунтуванні особливостей методів формування професійно-особистісного досвіду майбутніх спеціалістів вокального мистецтва в системі вокальної підготовки університетської освіти.

Виклад основного матеріалу. «У вокальній науці творчий потенціал виконавця, його профе-

сійно-особистісний досвід трактується як складова виконавської майстерності та професійного зростання співака, як рушійна сила впровадження нових технологій, поширення творчого досвіду» (Олексюк, Кондратенко 2011: 3).

Сьогодні теорія і практика вокального виховання до числа першочергових відносить умови самореалізації особистості, тому підготовка артиста-вокаліста має враховувати необхідність створення умов для виявлення студентами власних музичних здібностей, творчого потенціалу, професійно-виконавських якостей.

Успішність соціально адаптованих спеціалістів залежить не тільки від наявності знань, умінь, навичок а і від того наскільки зрілою є його особистість, наскільки він усвідомлює власні якості, здібності, потреби, наскільки є спроможним використати сильні сторони свого «я» і справлятися зі своїми недоліками. Яким же чином спонукати майбутніх артистів-вокалістів до самореалізації професійно-особистісного досвіду? На наш погляд один з шляхів – опосередковане стимулювання через створення професійної мотивації, спрямуванню навчального процесу на мету підготовки студентів:

- концертно-виконавську діяльність;
- досягненню вокально-виконавського професіоналізму, що сприяє забезпечення психологічного змісту навчального процесу.

Опосередкований вплив через створення професійної мотивації щільно змикається з набуттям майбутніми виконавцями професійного досвіду. Вокальна підготовка майбутнього спеціаліста – це складна предметна структура, яка повинна бути подана в логічній послідовності, де усі компоненти складають інтегровану цілісність, яка має спільну мету – формування творчого потенціалу

студента до музично-виконавчої діяльності, для якої характерні взаємозв'язок і взаємозалежність усіх структурних компонентів. Враховуючи це, ми розглядаємо вокальну підготовку в університетській системі як складну динамічну систему, якій притаманні функції:

- внутрішні (освітня, навчальна, виконавська);
- зовнішня (координувальна та інтегрувальна).

Лише безпосередня участь майбутнього фахівця у вокальній діяльності в процесі навчального циклу формує його активність, пробуджує внутрішні сили, налагоджує професійно-особистісний досвід виконання, розвиває професійну придатність, професійну обдарованість, народжує прагнення до самореалізації.

На основі розкриття поняття «творчий потенціал» була визначена система критеріїв, які з'ясовують характер пізнавальної діяльності студента у навчальному процесі та відображають специфічність вокально-творчих проявів. Ними стали:

- емоційна чутливість та забарвлення процесу виявлення творчої активності;
- креативність, що виявляється в здатності створення емоційно-образної інтерпретації вокального твору;
- самостійність, спрямованість на саморозвиток;
- ініціативність у пошуку та вирішення завдань;
- результативність.

В сучасних умовах університетської вокальної освіти активізується процес пошуку нових стратегій та інноваційних технологій. «Однак дуже важливо, щоб в умовах модернізації вищої мистецької освіти вдалося підготувати фахівця широкої професійної компетентності, яка включає не лише кваліфікацію, вивчену системою набутих знань, умінь і навичок, а і базові особистісні якості, а також універсальні вміння й здібності, які характеризуються широкою сферою застосування і визначаються як ключові» (Олексюк, Кондратенко 2011: 111).

Успішність підготовки і формування професійно-особистісного досвіду професійної діяльності майбутнього артиста-вокаліста в процесі вокальної підготовки будується на науково обґрунтованих принципах в яких відображені по-перше загальні принципи вокальної підготовки спеціаліста даного профілю, по-друге принципи побудови єдиної системи музичної підготовки, найголовнішими серед яких є системність, цілісність, компетентність, які мають свою специфіку і характеризуються спільними ознаками. Для всіх цих понять спільним є одне – зв'язок:

- послідовний, системний;
- трансформувальний, інтегральний;
- взаємопроникний, поєднувальний.

Отже, формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців в оперній і камерній співацькій діяльності в процесі вокальної підготовки в умовах університетської освіти допомагає в подальшому самореалізуватися в професії.

Активність студентів у процесі самореалізації досягається за таких умов:

- по-перше наявності ціннісних життєвих орієнтирів, спрямованості на активне самостійне засвоєння знань, умінь, навичок професійної діяльності;
- по-друге ставлення до інших особистостей, сприймання їх як себе;
- по-третє – прагнення до самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації.

У великому тлумачному словнику дається таке визначення поняття самореалізації: «Самореалізація – реалізація свого творчого людського потенціалу» (Бусел, 2002: 32).

Забезпечення студентам можливості реального спілкування з слухачами (академічні, тематичні концерти, участь в оперних спектаклях, тощо) являється дієвим стимулом до розкриття їх творчого потенціалу. Практична діяльність в реальних обставинах під час навчання у вузі виступає фактором спонукання майбутніх артистів-вокалістів до творчого саморозкриття, самореалізації.

Концепція формування професійно-особистісного досвіду майбутніх співаків в університетській музичній освіті створює умови для цілісного прояву, розвитку та самореалізації майбутніх фахівців вокального мистецтва.

У цьому процесі безумовно головну роль відіграє викладач, який усвідомлює, розробляє необхідність такого підходу вокально-творчого розвитку студента та використовує його в робочому процесі.

Завданнями підготовки артиста-вокаліста до професійно-особистісного навчання наступні:

- розвиток потреб студентів у спілкуванні з музикою (концертні програми дають можливість виконувати і знайомитися з творами різних епох і стилів);
- розвиток музичних здібностей і вмінь усвідомленої творчої виконавської діяльності (участь в оперних спектаклях різних епох і стилів дає можливість розвивати акторські здібності і головному витривалість майбутніх оперних співаків);
- розкриття особистості студента у процесі навчання вокалу.

Перед викладачем стоїть завдання вибору оптимального «дозування» управлінням навчаль-

ного процесу, тобто педагогічного впливу, дотримання при цьому: чим вища міра управління, тим нижчий рівень самостійної роботи студента, а чим менша міра впливу, тим активніше і самостійніше буде його робота. Студент не зразу стає суб'єктом управління своєї діяльності, а по мірі розвитку в умовах співпраці і керування викладачем, а потім в умовах рівноправного управління і тільки після цього працює в режимі самоуправління. Мета викладача ввести студента у сферу професійної спрямованої діяльності шляхом надання необхідної інформації. Саме предмет «Сольний спів» виконує одночасно кілька функцій: навчає, розвиває, виховує, спонукає, дає естетичну насолоду.

Гуманістичні цілі професійно-особистісної вокальної підготовки передбачають формування у студентів таких установок як: вміння вчитися, розвиватися, імпровізувати, творити. Бути людиною, що реалізує власні потенційні можливості, іншими словами – компетентність.

Наукові дослідження сучасних вчених свідчать про те, що формування спеціаліста вокально-творчого профілю вимагає глибокого взаємозв'язку в накопичуванні знань студентами і особистісно-професійного досвіду сценічної діяльності. За останні роки вокально-музична педагогіка торкалась таких аспектів професійного становлення студентів музичних спеціальностей:

- удосконалення педагогічно-компетентнісних умінь майбутнього фахівця (Т. Дорошенко, Ю. Мережко, О. Економова);
- удосконалення виконавського рівня майбутнього спеціаліста-музиканта: (С. Гмиріна, О. Петрикова, В. Яковенко, Е. Макарова та інші);
- здатність до музично-творчої діяльності (О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Коваль та інші).

На сучасному етапі диференційованого й індивідуального підходу щодо професійного становлення майбутніх артистів-вокалістів доцільно формувати в них інтелектуальне, художньо-творче мислення професійних компетентностей необхідних для подальшої творчої роботи, тому в питанні компетентності майбутніх фахівців вокального мистецтва важливо виділити метод професійно-особистісного підходу, що дозволяє створити оптимальні умови для формування у студента важливих умінь і навичок.

Кожен студент має свої індивідуальні особливості які проявляються в різноманітних характеристиках голосу при умові індивідуального навчання, коли педагогічний вплив здійснюється тільки на одного студента і є можливість врахувати його індивідуальні особливості. Підготовка

майбутніх артистів-вокалістів до сценічної діяльності розглядається нами з одного боку як здатних майбутніх спеціалістів до розвитку свого творчого особистого потенціалу в процесі навчання, а з іншого, як саморозвиток і професійне самовдосконалення майбутніх фахівців.

Як зазначає О. М. Олексюк «Розвиток особистості студента – це соціальний процес, який спричинює зближення моделей його поведінки з вимогами суспільства, а з іншого – індивідуальне нагромадження власного життєвого і культурного досвіду, особливе входження в культуру та участь в ній» (Олексюк, 2012: 494).

Для того, щоб студент досяг професійно-компетентнісного рівня, професійної кваліфікації, педагог повинен спрямувати роботу на розвиток природних індивідуальних можливостей вокаліста на виховання художнього смаку, розвиток артистичних здібностей і творчого потенціалу. Професійні здібності майбутніх фахівців повинні здійснювати цілеспрямований вплив на емоції, свідомість своїх слухачів, формувати певні інтелектуальні цінності. Це зумовлює необхідність оволодіння майбутніми акторами-вокалістами сценічної майстерності, виразними засобами передачі художнього образу оперного твору, інтерпретаторськими навичками.

Фахова професійно-особистісна система підготовки майбутнього фахівця оперного і камерного спрямування розкриває специфіку праці артиста-вокаліста через використання музичного компоненту, включаючи музичність (музичний слух – ритмічний, мелодичний, гармонічний, творчу уяву, чуття цілого, емоційність), виконавські здібності (вокальні, акторські), творче втілення (мистецтво інтерпретації, імпровізації).

Кожне засвоєння і виконання вокальних творів студентом сприяє розвитку особистісного досвіду і сприяє емоційному сприйняттю і свідомому розумінню процесів в особистому розвитку і суспільному житті. Кожне заняття дає не тільки специфічні вокальні знання, а є одним із центральних предметів, що формує культурологічну основу людини і розвиває духовний потенціал мистецької компетентності студентів.

Таким чином основним компонентом використання в системі формування професійно-особистісного вокально-професійного досвіду в підготовці майбутніх спеціалістів є безумовно вокально-художній репертуар, який забезпечує співацький і художній розвиток майбутнього фахівця. Добір навчально-художнього репертуару вимагає ретельного врахування загально-музичного та вокально-технічного розвитку студента,

надаючи йому особистісного досвіду в подоланні тих чи інших вокальних труднощів і можливість створення найрізноманітніших вокально-художніх образів.

Пріоритет у доборі навчального репертуару студента надається найкращим зразкам світової і національної вокальної культури: пісні, романси та арії Й.С. Баха, Г. Джордані, В. Беліні, Ф. Шуберта, В.А. Моцарта, М. Лисенка, С. Гулака-Артемівського, Я. Степового, В. Косенка, К. Стеценка Ф. Надененка та інших. Безумовно основою навчально-художнього репертуару має бути українська народна пісня, оскільки саме в народно-пісенній творчості протягом тривалого часу відбувається відбір найбільш ефективних і доцільних вокально-технічних прийомів та засобів. «Саме у зразках українських народних пісень віддзеркалені зафіксовані найсуттєвіші ознаки вокальної школи» (Юцевіч, 1998: 132).

Навчально-художній, концертно-художній і оперно-рольовий матеріал, який використовується в формуванні майбутнього фахівця-вокаліста на протязі усього періоду навчання безумовно є основою поняття розвитку «творчого особистого потенціалу» кожного студента, його особистого професійного досвіду. На основі його була виявлена система критеріїв, які з'ясовують характер особистої пізнавальної діяльності студента у навчальному процесі та відображають специфічність вокально-творчих проявів. Ними стали:

– емоційна чутливість та забарвлення процесу виявлення творчої активності;

– креативність, що виявляється в здатності створення емоційно-образної інтерпретації вокального твору;

– самостійність, спрямованість та саморозвиток;
– ініціативність у пошуку та вирішенні завдань;
– результативність.

Отже високі результати в розвитку творчого потенціалу мають ті студенти, які мають високий рівень розвитку професійно-особистісного досвіду вокальної і вокально-сценічної діяльності, тобто у яких висвітлюється вокально-музична компетентність.

Висновки. Враховуючи зазначене вище професійно-особистісний досвід майбутнього спеціаліста-вокаліста можна розглядати як психологічно-творчу якість майбутнього артиста, що визначається дієвим емоційним станом готовності до музично-сценічного пізнання. «Творчий потенціал» – це його здатність, індивідуального, неповторного особистого та професійного самовираження. Тому музична та вокально-сценічна діяльність повинна мати продуктивний пошуково-перетворювальний характер і характерні ознаки творчого процесу. Професійно-особистісна фахова підготовка співака в системі університетської освіти – це багатогранний і складний процес, який потребує відповідального підходу до його організації. Підготовка артиста-вокаліста у процесі університетської освіти на основі професійно-особистісної системи підготовки і компетентісного педагогічного підходу, дозволить на науковому рівні здійснювати процес формування готовності студентів до фахової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корольчук М. С, Крайнюк В. М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ніка-Центр, 2010. 536с.
2. Олексюк О.М., Кондратенко Г.Г. Вступ до спеціальності: музичне мистецтво. Київ: ун-т ім Б.Грінченка, 2011. 132с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Укладач і голова ред. В.Г.Бусел. Ірпінь ВТО: Перун, 2002. 1728 с.
4. Олексюк О.М. Компетентісно орієнтований простір як основа модернізації вищої мистецької освіти. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 березня). С.494-501.
5. Юцевіч Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу Київ: Музична Україна 1998. 158с.

REFERENCES

1. Korolchuk M. S, Krainiuk V. M. (2010) Teoriia i praktyka profesiinoho psykholohichnoho vidboru. [Theory and practice of professional psychological selection].: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Nika-Tsentr. 536s. [in Ukrainian].
2. Oleksiuk O.M., Kondratenko H.H. (2011) Vstup do spetsialnosti: muzychne mystetstvo. [Introduction to the specialty: musical art] Kyiv: un-t im B.Hrinchenka. 132s. [in Ukrainian].
3. (2002) Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large interpretive dictionary of the modern Ukrainian language] Ukladach i holova red. V.H.Busel. Irpin VTO: Perun. 1728s. [in Ukrainian].
4. Oleksiuk O.M. (2012) Kompetentnisno orientovanyi prostir yak osnova modernizatsii vyshchoi mystetskoï osvity [Competence-oriented space as a basis for the modernization of higher art education]. *Suchasni stratehii universytetskoï osvity: yakisnyi vymir* : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (28–29 bereznia). S.494-501. [in Ukrainian].
5. Yutsevich Yu.Ie. (1998) Teoriia i metodyka formuvannia ta rozvytku spivatskoho holosu [Theory and methods of formation and development of the singing voice] Kyiv: Muzychna Ukraina. 158s. [in Ukrainian].